

KURU ÜZÜM

Berrin TAŞKAYA, TEAE

1. Giriş

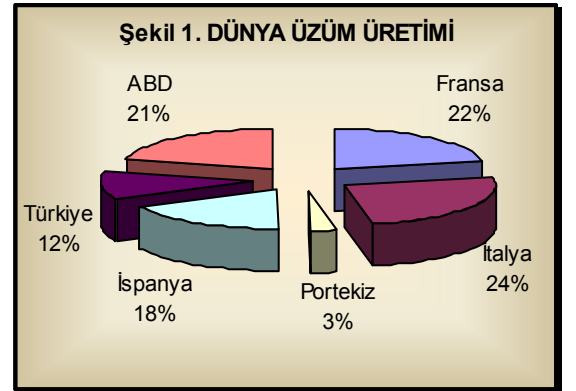
Üzüm, çeşitli değerlendirme yöntemlerinin oluşu, iklim ve toprak istekleri yönünden çok seçici olmayışı, çok yıllık olması ve çoğalma yöntemlerinin kolay oluşu gibi nedenlerle dünyada en yaygın yetiştiriciliği yapılan bitkilerden biridir. Dünyada bağcılık, genel olarak Kuzey Yarımkürede 20°-50°, Güney Yarımkürede ise 20°-40° enlemleri arasında yapılmaktadır. Sıcaklık, bağcılığın kuzeye doğru yayılmasını engelleyen en önemli faktördür.

Bağcılık için yerkürenin en elverişli iklim kuşağı üzerinde bulunan ülkemiz, asmanın gen merkezi olmasının yanısıra son derece eski ve köklü bir bağcılık kültürüne sahiptir. Anadolu'da yapılan arkeolojik kazılardan, bağcılık kültürünün M.Ö. 3500 yılına kadar dayandığı saptanmıştır. Anadolu'da yetiştirilen üzümlerin çoğu kuru ve yaş olarak tüketilmekle birlikte bir kısmı da şarap, pekmez, bulama, pestil, lokum v.s. olarak değerlendirilmektedir.

Üzüm, iyi bir enerji kaynağı, iyi bir besin ve faydalı bir ilaçtır. Özellikle bedensel gelişmede, deri ve saç beslenmesinde, ateşli ve iltihaplı hastalıklarda, madensel tuz eksikliklerinde, böbrek ve karaciğer hastalıklarında oldukça yararlıdır. Kanda oksijenin taşınmasını sağlayan hemoglobinin hücrelerinin oluşumunda gerekli olan demir ve böbreklerin çalışması ve kalp atışlarının düzenlenmesini sağlayan potasyumu bol miktarda içermektedir. Bilimsel araştırmalar sonucunda kuru üzümün, kolonları sağlıklı tutan inülin adlı bir madde içermekte olduğu ortaya çıkmıştır. Laboratuvar sonuçlarına göre ¼ fincan kuru üzüm 1.5 gr. inulin ihtiva etmektedir. 100 gr. çekirdeksiz kuru üzümde, %77.4 karbohidrat, 2.82 gr. protein, %0.5 kaplama yağı, 0.147 mg. B1 ve 0.073 mg. B2 vitamini, 4 mg demir, 190 mg. fosfor, 30 mg. magnezyum, 53 mg. kalsiyum bulunmaktadır (Anonim,2003a)

2. Dünyada Durum

Dünya üzüm üretimin yarısından fazlası Avrupa Kıtasında gerçekleştirilmektedir. Dünya yaş üzüm üretiminde İtalya, Fransa, ABD, İspanya, Türkiye, Bağımsız Devletler Topluluğu ve Portekiz başlıca ülkelerdir. 2002 yılı verilerine göre dünyada 7,4 milyon hektar alanda 61 milyon ton üzüm üretilmektedir. Şekil 1.'de görüleceği üzere, dünya üzüm üretiminde %24 ile İtalya ilk sırada, Türkiye ise %12 ile 5. sırada yer almaktadır.

Çekirdeksiz kuru üzüm hasadı, kuzey yarımküre ülkelerinde Ağustos-Eylül aylarında, güney yarımküre ülkelerinde ise Mart-Nisan aylarında yapılmaktadır. Dünyada üretilen üzümlerin her yıl yaklaşık 700-800 bin tonu kurutulmuş değerlendirilmektedir. Çekirdeksiz kuru üzüm üretiminde ABD, Türkiye, İran,

Yunanistan, Güney Afrika, Avustralya, Şili ve Afganistan önemli ülkelerdir. 2001 yılı itibariyle dünya kuru üzüm üretimi 782 bin tondur ve üretimde ABD %45'lik payla ilk sırayı almakta ve bunu %26 ile Türkiye, %13 ile İran izlemektedir. Görüleceği üzere bu üretim miktarının %71'ini ABD ve Türkiye gerçekleştirmektedir. Üretimin büyük ölçüde hava şartlarına bağlı olması nedeniyle rekoltede yıllar itibariyle dalgalanmalar görülmektedir.

Dünya çekirdeksiz kuru üzüm üretiminin önemli bir bölümü uluslar arası ticarete konu olmaktadır. Dünya kuru üzüm ihracatı, 2001 yılında 636 bin ton civarında gerçekleşmiştir. Bu ihracatın toplam değeri ise yaklaşık 544 milyon dolardır. Çizelge 2'den görüldüğü üzere, ihracatta ilk sırayı 225,7 bin ton ile Türkiye almaktadır ve dünya kuru üzüm ihracatının %35'ini karşılamaktadır. Türkiye'yi 118 bin ton ile İran, 107,5 bin ton ile ABD izlemektedir.

Çizelge 2. Dünyada Kuru Üzüm İhracatı (bin ton)

Ülkeler	1997	1998	1999	2000	2001
Türkiye	180,8	193,1	188,9	201,7	225,7
İran	59,7	89,9	94,3	105,1	118,0
ABD	113,1	119,2	99,1	93,6	107,5
Şili	29,6	28,3	34,0	43,9	42,1
Yunanistan	59,7	54,4	54,4	47,7	35,3
G. Afrika	30,2	20,2	28,2	20,9	25,9
Avustralya	17,9	14,8	7,8	6,8	5,7
Dünya	575,3	609,5	598,1	604,1	636,1

Kaynak: (Anonim, 2002a)

Çekirdeksiz kuru üzüm üretiminde dünyada ilk sırada yer alan ABD'nin ihracatta 3. sırada yer almasının nedeni, ABD'nin mevcut çekirdeksiz kuru üzüm üretiminin daha önceki yıllara oranla daha fazla miktarını şarap üretiminde kullanmasıdır.

2001 rakamlarıyla dünya çekirdeksiz kuru üzüm ithalatı ise 654 bin ton civarında olup, değeri 595 milyon dolardır. Dünya çekirdeksiz kuru üzüm ithalatında önde gelen başlıca ülkeler İngiltere, Almanya, Hollanda, Kanada, Japonya ve İtalya'dır. İthalatta en büyük payı %15,5 ile İngiltere almaktadır. Türkiye'nin ise çekirdeksiz kuru üzüm ithalatı önemsiz miktardadır (Çizelge 3).

Dünya çekirdeksiz kuru üzüm tüketimi yaklaşık 750-850 bin ton civarındadır. Tüketimde 190-200 bin tonla ABD ilk sırayı alırken bunu 25-30 bin tonla Avustralya ve Türkiye izlemektedir. Diğer önemli tüketici ülkeler ise Afganistan, İran, G. Afrika ve Yunanistan'dır. Üretici ülkeler kuru üzüm tüketimlerini artırmak amacıyla tanıtım kampanyaları düzenlemekte ve sanayiye giden üzüm miktarını artırmaya çalışmaktadırlar.

Çekirdeksiz kuru üzümde, diğer tarım ürünlerinde olduğu gibi doğrudan dünya fiyatı olarak kabul edilen bir fiyat olmamakla birlikte, dünya fiyatını Türkiye, ABD ve İran'ın ihraç fiyatları belirlemektedir. 2001/2002 yılı için ortalama olarak Türkiye fiyatı 512 \$/ton, ABD fiyatı 670\$/ton, İran fiyatı ise 537,5 \$/ton'dur (Anonim, 2002b).

3. Türkiye'de Durum

Ülkemizde bağcılık aile işletmeciliği şeklinde yapılmaktadır. Türkiye'de çekirdeksiz kuru üzüm üretimi Ege Bölgesinde, özellikle Manisa ili ve ilçeleri, İzmir, Denizli, Çal ve Çivril'de yoğunlaşmaktadır. Ülkemizde, 1200'ün üzerinde üzüm çeşidi vardır. Ege Bölgesinde ağırlıklı olarak "Sultaniye" çeşidi

Çizelge 1. Dünya Çekirdeksiz Kuru Üzüm Üretimi (bin ton)

Ülkeler	1997	1998	1999	2000	2001
ABD	302	218	284	350	350
Türkiye	211	250	214	255	200
İran	95	102	120	112	102
Yunanistan	40	40	35	35	40
G. Afrika	32	34	38	29	35
Avustralya	54	40	33	25	25
DÜNYA	1.112	965	756	838	782

Kaynak: (Anonim, 2002a)

Çizelge 3. Dünyada Kuru Üzüm İthalatı (bin ton)

Ülkeler	1997	1998	1999	2000	2001
İngiltere	111,6	105,5	109,4	99,3	101,7
Almanya	74,9	63,7	62,8	64,5	64,8
Hollanda	44,5	40,7	44,4	40,9	44,1
Kanada	34,8	29,3	30,4	32,2	30,4
Japonya	28,0	30,2	34,0	27,5	28,2
İtalya	19,8	20,6	21,2	20,8	19,8
Türkiye	2,4	2,5	2,4	1,5	3,1
Dünya	612,1	604,3	621,4	636,6	654,1

Kaynak: (Anonim, 2002a)

yetiştirilmektedir. Sultaniye tipi çekirdeksiz kuru üzüm, 18.yy sonlarında yuvarlak çekirdeksiz kuru üzümün ıslah edilmiş çeşididir (Anonim 2003a).

Ülkemiz 2001 yılında 525 bin hektar bağ alanı ile dünyanın belli başlı üretici ülkeleri arasında yer almaktadır ve dünyanın 5. büyük üzüm üreticisi konumundadır. Yaş üzüm üretimimiz her yıl ortalama yaklaşık 3,5 milyon ton civarındadır. Ülkemizde üretilen üzümlerin yaklaşık %30'u taze sofralık, %37'si kurutmalık, %30'u pekmez, pestil, sucuk, sıra ve %3 kadarı da şaraplık olarak değerlendirilmektedir. 2001 yılı verilerine göre, 3.250.000 ton toplam üzüm üretiminin yaklaşık olarak %63'ü (2.050.000 bin ton) çekirdekli, %27'si (1.200 bin ton) çekirdeksiz üzümden oluşmaktadır (Anonim, 2002b).

Türkiye, yaş üzüm üretiminde olduğu gibi, dünya kuru üzüm üretiminde de önemli bir yere sahiptir. Çizelge 4'te görüleceği üzere Türkiye, 2001 yılı itibariyle 200 bin tonluk üretimle dünya kuru üzüm üretiminin %26'sını tek başına karşılamaktadır.

Çizelge 4. Türkiye'de Yıllara Göre Üzüm Ekim Alanı ve Üretimi

Yıllar	Toplam Üzüm Alanı (ha)	Çekirdeksiz Üzüm Alanı (ha)	Yaş Üzüm Üretimi (ton)	Çekirdeksiz Kuru Üzüm Üretimi (ton)
1995	565.000	107.740	3.550.000	179.000
1996	560.000	106.497	3.700.000	185.000
1997	545.000	109.216	3.700.000	211.000
1998	542.000	110.000	3.600.000	250.000
1999	530.000	110.000	3.400.000	214.000
2000	535.000	110.000	3.600.000	255.000
2001	525.000	110.000	3.250.000	200.000

Kaynak: (Anonim,2003) , (Anonim,2002c)

Çizelge 5. Türkiye'nin Yıllar İtibariyle Kuru Üzüm İhracat ve İthalatı

Yıllar	İhracat		İthalat	
	Miktar (ton)	Değer (1000 \$)	Miktar (ton)	Değer (1000 \$)
1994	173.250	176.191	131	89
1995	169.702	189.933	225	226
1996	171.869	188.322	2.860	1.887
1997	180.858	206.229	2.380	1.496
1998	193.142	211.937	2.451	2.010
1999	188.943	202.970	2.445	2.379
2000	201.744	196.885	1.505	1.464
2001	225.743	163.051	3.148	1.379

Kaynak: (Anonim,2002a)

Kuru üzüm, 1930'lu yıllarda, Türkiye'nin ihracatında %7-10 arasında pay almış ve ihraç ürünlerimiz arasında 2. ve 3. sırada yer almıştır. 2000 yılı itibariyle ise, kuru üzümün genel ihracatımızdan aldığı pay %0,7'dir ve tüm ihraç ürünlerimiz arasında 11. sırada yer almaktadır. 2001 yılı itibariyle tarım ürünleri ihracatımızda ise fındık ve tütünden sonra 3. sırada yer almaktadır (Anonim, 2003b). Türkiye'nin kuru üzüm ihracatının hemen hemen tamamını çekirdeksiz kuru üzüm oluşturmaktadır. Çekirdekli kuru üzüm ihracatımız ise yok denecek kadar azdır. Çizelge 5'ten izlenebileceği üzere kuru üzüm ihracatımız bir önceki yıla göre %12 artarak, tarihinin en yüksek seviyesi olan 225 bin tona ulaşmıştır ve elde edilen ihracat geliri 163 milyon dolar olmuştur. Fakat, miktar bazında yaşanan bu artışa karşın, 2001 yılı ihracat gelirimizde %17'lik düşüş kaydedilmiştir. İthalatımız fazla miktarda olmamakla birlikte 2001 yılında 3.148 ton olarak gerçekleşmiştir. İran'dan zaman zaman sınır ticareti yoluyla dikkate değer ölçüde çekirdeksiz kuru üzüm ülkemize girmektedir.

Kuru üzüm ihracatında en önemli pazarlarımız, başta İngiltere olmak üzere sırasıyla, Almanya, Hollanda, İtalya, Avustralya, Fransa, Belçika-Lüksemburg, İspanya ve İrlanda olmak üzere AB ülkeleridir. 2001 yılındaki ihracatımızın %20,8'i İngiltere'ye yapılmıştır (Anonim, 2003b).

Türkiye'de üretilen kuru üzümün yaklaşık %72-76'sı ihraç edilmekte ve geri kalanı (%24-28) yurt içinde tüketilmektedir. Üretimin fazla, ihracatın kısıtlı olduğu yıllarda okul ve askeri kuruluşlarda kuru üzüm tüketim miktarı artırılmıştır. Diğer yandan gelişen sanayi ile birlikte çekirdeksiz kuru üzüm kek, pasta ve şekerleme imalatında kullanılmaktadır. Aynı zamanda 1989 yılından sonra, çekirdeksiz kuru üzüm Tekel tarafından satın alınarak alkollü içki sanayinde kullanılmaktadır.

Türkiye'de üretilen çekirdeksiz kuru üzümün iç ve dış piyasalarda değer fiyatına satılmasını, ihracattan sağlanan döviz gelirlerinin artırılmasını ve üreticinin korunmasını sağlamak amacıyla 1962 yılından bu yana çekirdeksiz kuru üzüm, devletçe desteklenen ürünler kapsamına alınmış ve bu amaçla 1937 yılında kurulmuş olan TARIŞ görevlendirilmiştir. 1988, 1989, 1990 yıllarında Birlik fiyatları uygulanmış, 1991,

1992, 1993 yıllarında yeniden destekleme kapsamına alınmış ve daha sonra 5 Nisan 1994 tedbirleri nedeniyle yeniden destekleme kapsamından çıkarılmıştır. 2001 yılında yaklaşık olarak 850.000 TL/Kg lık fiyatla alım yapılmıştır. Günümüzde TARİŞ'e bağlı 16 kooperatif çekirdeksiz kuru üzüm alımı ve işlenmesiyle ilgili faaliyet göstermektedir (Anonim,2002b).

4. Genel Değerlendirme

Çekirdeksiz üzümlerin hasadı, kurutulması ve temizlenmesi kalite açısından oldukça önemlidir. Üzümler olgunlaşmadan kesilirse tanede yeteri kadar şeker birikmesi olmadığından kuru üzüm randımanı düşük olmaktadır. Temizleme aşamasında zedelenmiş üzümler çabuk küflenip kararmakta ve kalite

büyük ölçüde düşmektedir. Türk kuru üzümlerinin dünya pazarlarındaki şansını engelleyen en önemli faktör, temizlik faktörüdür. Ülkemizde üzümler, ihracı yapılan ülkelerde gıda maddesi olarak kullanılmadan önce, genellikle yeniden temizlenmektedir. Buna karşı en büyük rakibimiz Yunanistan, son yıllarda üzümlerinin temizlik ve kalitesini artırmış, AB üyesi olmanın avantajını da kullanarak Türk kuru üzümlerinin ihracatında büyük engel olmuştur. Aynı zamanda ülkemizde kurutma yerleri ürünün kurutulması için elverişli şartlarda bulunmamaktadır. Çoğunlukla yerde veya örtülerin üzerinde kurutulan ürünler toz ve toprakla karışmaktadır (Anonim, 2002b).

Ürünlerimizin dış pazar şansını azaltan bir diğer faktör ürüne uygulanan hormonlardır. Türkiye'de üzüm yetiştiriciliği sadece kurutmalık olarak yapılmamakta, aynı zamanda sofralık üzümlerden satılmayanlar da kurutmalık olarak değerlendirilmektedir. Sofralık üzümde tanelerin büyük olması ve sapa sıkı bağlanabilmesi için ise hormon kullanılmaktadır. Bu durum, kurutulan üzümlerde tane ve sapın ayrılmasını güçleştirmekte ve sapın tanede kalmasına neden olmaktadır. Ürüne uygulanan yüksek seviyedeki hormon sebebiyle de, dış piyasalarda bazı yıllarda alıcı bulma sıkıntısı ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de üretilen kuru üzümlerin dış pazarlardaki şansını artırabilmek amacıyla ürünün temizliğine gereken önemin verilmesi ve pazar talepleri doğrultusunda ambalaj boyutlarının ayarlanması oldukça önemlidir.

Türkiye'de kuru üzüm alımında sık sık devlet güvencesinin mevcut olması giderek arz-talep dengesinin bozulmasına neden olmuştur. Son yıllarda yüksek düzeyde olmamakla birlikte, ortaya çıkan stoklar nedeniyle ilan edilecek fiyatlar büyük önem arz etmektedir. Bir protein ve karbonhidrat kaynağı olan kuru üzüm, içeriğindeki mineral ve vitaminlerden dolayı, dünyada gittikçe artan oranlarda talep görmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerde, sağlıklı gıda tüketimi konusundaki bilincin yüksek olması beslenme alışkanlıklarında bu tip ürünlerin daha fazla yer almasına sebep olmaktadır. Bu açıdan, kuru üzüm gelecek yıllarda, dünya organik gıda pazarından daha büyük pay alabilecektir (Anonim, 2003b).

KAYNAKLAR

1. Anonim, (2002a), <http://www.fao.org/statistics>
2. Anonim, (2002b), Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Araştırma Planlama Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Ürün Raporu, Basılmamış Yayın, Ankara
3. Anonim, (2002c), <http://www.fas.usda.gov>.
4. Anonim, (2003a), <http://www.taris.com.tr>
5. Anonim, (2003b), <http://www.igeme.gov.tr>

TARIMSAL EKONOMİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

PK.34 06100 Bakanlıklar/Ankara

Tel:0.312.326 0006

Faks:0.312.322 8531

Web: <http://www.aeri.org.tr>

e-mail: aeri@aeri.org.tr